

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 1. do 4. decembra 2009. godine, donijela je

ODLUKU

I

Historijska građevina – Zgrada Narodne (Centralne) banke u Sarajevu, sa pokretnom imovinom, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Pokretnu imovinu iz stava 1. ove tačke čine: sedam umjetničkih slika, četiri stare kase, stari ormar iz radionice R. Tànczos-a, bista Vladimira Perića Valtera, dvije bronzane figure na ulazu zgrade i bronzana skulptura „Kupačica“ koja se nalazi u parku iza zgrade.

Nacionalni spomenik nalazi se na prostoru označenom kao k.č. 1766/1, 1766/2 i 1767 (novi premjer), što odgovara k.č. 108, 268 i 345, k.o. Sarajevo XXXIX (stari premjer), z.k. uložak br. 130 i 182, općina Centar, Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Nacionalni spomenik ne obuhvata dogradnju na sjeveru parcele iz druge polovine XX vijeka (k.č. 1766/1).

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (“Službene novine Federacije BiH” br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

II

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Vlada Federacije) dužna je da osigura pravne, naučne, tehničke, administrativne i finansijske mjere za zaštitu, konzervaciju, restauraciju i prezentaciju nacionalnog spomenika.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (u daljnjem tekstu: Komisija) utvrdit će tehničke uslove i osigurati finansijska sredstva za izradu i postavljanje informacione ploče sa osnovnim podacima o spomeniku i odluci o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom.

III

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika, utvrđuju se sljedeće mjere zaštite koje se odnose na prostor definiran u tački I stav 3. ove odluke:

- dopušteni su istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na tekućem održavanju i prezentaciji spomenika, kao i radovi koji su neophodni za održivo funkcioniranje objekta, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje (u daljnjem tekstu: nadležno ministarstvo) i

stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite), te uz prethodno pribavljenu saglasnost guvernera, odnosno Upravnog vijeća Centralne banke Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nadležni organi Centralne banke);

- Projekat konzervatorsko-restauratorskih radova mora biti zasnovan na metodološkom pristupu koji će biti usmjeren na zaštitu historijskih vrijednosti objekta;
- dopuštena je adaptacija prostora u cilju prilagođavanja prostora savremenim potrebama (instalacije grijanja i drugi radovi vezani za enterijer), pod uslovom da se sačuvaju stilske karakteristike objekta, uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručni nadzor nadležne službe zaštite, te uz prethodnu saglasnost nadležnih organa Centralne banke.
- Za izvođenje radova u enterijeru nacionalnog spomenika za koje služba sigurnosti Centralne banke ocijeni da su od posebnog sigurnosnog značaja, Centralna banka će nadležnom ministarstvu, uz zahtjev za izdavanje odobrenja, dostaviti detaljan opis planiranih radova, ali bez predočavanja tehničke i druge dokumentacije.

Utvrđuju se sljedeće **mjere zaštite za pokretno naslijeđe** iz tačke I stav 2. ove odluke (u daljnjem tekstu: pokretno naslijeđe):

- Vlada Federacije osigurat će odgovarajuće fizičke i tehničke uvjete za čuvanje pokretnog naslijeđa;
- Izlaganje i ostali vidovi prezentacije pokretnog naslijeđa na području Bosne i Hercegovine vršit će se na osnovi uvjeta koje utvrdi federalno ministarstvo nadležno za kulturu, a uz prethodno pribavljenu saglasnost nadležnih tijela Centralne banke;
- Nadzor nad provođenjem mjera zaštite pokretnog naslijeđa vrši federalno ministarstvo nadležno za kulturu.

IV

Iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno.

Izuzetno od odredbe stava 1. ovog člana, dopušteno je privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine radi prezentacije ili konzervacije, ukoliko se utvrdi da konzervatorske radove nije moguće izvršiti u Bosni i Hercegovini, odnosno ako se procijeni da se konzervacija u inozemstvu može izvršiti, kvalitetnije, brže i jeftinije.

Odobrenje za privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine u smislu prethodnog stava daje Komisija, ukoliko bude nesumnjivo utvrđeno da to neće ni na koji način ugroziti nacionalni spomenik, te uz prethodno pribavljenu saglasnost nadležnih organa Centralne banke.

Komisija u svom odobrenju za privremeno iznošenje pokretnog naslijeđa iz Bosne i Hercegovine utvrđuje sve uvjete pod kojima se to iznošenje može izvesti, rok za povrat dobra u zemlju, kao i zaduženja pojedinih organa i institucija za osiguranje tih uvjeta i o tome obavještava Vladu Federacije, nadležnu službu sigurnosti, carinsku službu Bosne i Hercegovine i javnost.

V

Stavljaju se van snage svi provedbeni i razvojni prostorno - planski akti u dijelu u kome su u suprotnosti sa odredbama ove odluke.

VI

Svako a posebno nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine, kantona, gradske i općinske službe suzdržat će se od preduzimanja bilo kakvih radnji koje mogu oštetiti nacionalni spomenik ili dovesti u pitanje njegovu zaštitu.

VII

Ova odluka dostavit će se Vladi Federacije, federalnom ministarstvu nadležnom za prostorno uređenje, federalnom ministarstvu nadležnom za kulturu, nadležnoj službi zaštite, guverneru Centralne banke Bosne i Hercegovine i općinskom organu uprave nadležnom za poslove urbanizma i katastra, radi provođenja mjera utvrđenih u tač. II - VI ove odluke i nadležnom općinskom sudu radi upisa u zemljišne knjige.

VIII

Sastavni dio ove odluke je obrazloženje sa pratećom dokumentacijom, koje je dostupno na uvid zainteresiranim licima u prostorijama i na web stranici Komisije (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

IX

Prema članu V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, odluke Komisije su konačne.

IX

Danom donošenja ove odluke, sa Privremene liste nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02, «Službeni glasnik Republike Srpske», broj 79/02, «Službene novine Federacije BiH», broj 59/02 i «Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH», broj 4/03) briše se nacionalni spomenik upisan pod rednim brojem 520.

X

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u «Službenom glasniku BiH».

Ovu odluku Komisija je donijela u sljedećem sastavu: Zeynep Ahunbay, Martin Cherry, Amra Hadžimuhamedović, Dubravko Lovrenović i Ljiljana Ševo .

Predsjedavajuća Komisije

Ljiljana Ševo

Broj: 07.3-2.2-40/2009-71
2. decembra 2009. godine
Sarajevo

O b r a z l o ž e n j e

I – UVOD

Na osnovi člana 2. stav 1. Zakona o provođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, "nacionalni spomenik" je dobro koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom, u skladu sa čl. V i VI Aneksa 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine («Službeni glasnik BiH», broj 33/02), sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu a za što ne postoji vremensko ograničenje i bez obzira na to da li je za navedeno dobro podnesen zahtjev.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika donijela je odluku o stavljanju Zgrade Narodne banke u Sarajevu na Privremenu listu nacionalnih spomenika pod rednim brojem 520.

Komisija je pokrenula postupak za donošenje odluke o proglašenju predmetnog dobra nacionalnim spomenikom, u skladu sa članom V Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i odredbama Poslovnika o radu Komisije.

Izjava o značaju dobra

Izgradnja Narodne (Centralne) banke u Sarajevu započeta je 1929. godine, u vremenu kada je većina arhitekata - stvaralaca vezanih za Sarajevo bila pod uticajem moderne. Specifičnost projekta se sastoji u tome što je projektant, Milan Zloković uspio da u skladu sa svojim profesionalnim uvjerenjima, izvede djelo u duhu moderne, iako prisiljen od investitora na kompromisno rješenje, naročito južne fasade, preko koje je navučen „akademski plašt” koji ukazuje na zakašnjele uticaje historicizma.

Za skulpturalnu obradu fasada nekadašnje Narodne banke izabrano je, 1930. godine idejno rješenje Vladimira Zagorodnjika, tadašnjeg scenografa Narodnog pozorišta u Beogradu. Autor bira neutralne teme s nenametljivom, ali snažnom ikonografijom izraženom kroz jedan dominantni motiv (šestar, dlijeto, lađa) koji i u simboličkom značenju odgovara namjeni objekta.

Kako po dokumentarnoj, tako i po estetskoj vrijednosti, od sačuvanih slika, posebno se izdvaja kompozicija Ismeta Mujezinovića na kojoj je prikazana izgradnja Narodne banke.

Poseban dio inventara sačinjavaju stare kase i ormar otporan na vatru, dio originalnog inventara Hipotekarne banke.

II – PRETHODNI POSTUPAK

U toku vođenja postupka izvršen je uvid u:

- podatke o sadašnjem stanju i namjeni dobra, uključujući i opis i fotografije, podatke o oštećenjima u toku rata, podatke o intervencijama i radovima na dobru itd.,
- uvid u sadašnje stanje objekta,
- kopiju katastarskog plana,

- historijsku, arhitektonsku ili drugu dokumentarnu građu o dobru koja je data u popisu korištenja dokumentacije u okviru ove odluke.

Na osnovi uvida u prikupljenu dokumentaciju i stanje dobra, utvrđeno je sljedeće:

1. Podaci o dobru

Lokacija

Zgrada **Narodne (Centralne) banke** se nalazi u sjevernom nizu ulice Maršala Tita u strogom centru Sarajeva. Objekat je izgrađen na lokaciji koja je sa zapadne strane ograničena ulicom Alije Isakovića, a sa istočne strane Dalmatinskom ulicom. Prema sjeveru objekat je usmjeren ka ulici Mehmeda Spahe. U istom nizu, na istočnoj strani Dalmatinske ulice se nalazi stambeno – poslovni objekat iz austrougarskog perioda, a na zapadnoj strani ulice Alije Isakovića se nalazi stambeno – poslovni objekat građen tokom druge polovine XX vijeka.

Nacionalni spomenik nalazi se na zemljištu označenom kao k.č. 1766/1, 1766/2 i 1767 (novi premjer), što odgovara k.č. 108, 268 i 345, k.o. Sarajevo XXXIX (stari premjer); z.k. uložak br. 130 i 182, općina Centar, Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Historijski podaci

Izgradnja historijske građevine **Narodne (Centralne) banke** u Sarajevu započeta je 1929. godine¹ u vremenu kada je većina arhitekata bila pod uticajem moderne. U bliskom vremenskom periodu, u istoj gradskoj ambijentalnoj cjelini projektanti poput Helena Baldasara, braće Muhameda i Reufa Kadića i drugih izvode projekte koji danas predstavljaju reprezentativne primjere sarajevske moderne². Za razliku od stambeno – poslovnih objekata, **banke i pošte**³ u ovom periodu nisu bile čest projektantski zadatak. Investitori tih kapitalnih objekata, po pravilu su zahtijevali monumentalne objekte i smatrali su da moderna takvom zahtjevu ne može uspješno odgovoriti⁴. Iz tog razloga izgrađen je objekat Narodne banke koji nije imao čista obilježja moderne, pogotovu u pogledu oblikovanja fasada⁵. Godine 1929. projekat

---

¹ Tehnički prijem prvih grubih građevinskih radova izvršen je između 1. i 3. januara 1930. godine – Dopis Državne Hipotekarne banke Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Glavni filijal Sarajevo, od 28. decembra 1929. godine – Arhivska građa Kantonalnog zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo, Sarajevo 03. juni 2009. godine.

² Helen Baldasar izvodi zgradu Crvenog križa 1928. godine, Muhamed Kadić izvodi stambeno – poslovne objekte, zgradu Penzionog fonda po projektu iz 1940. godine i zgradu Hadži – Idrizovog vakufa 1938. godine, braća Muhamed i Reuf Kadić izvode zgradu Vakufa Hovadže Kemaludina 1940. godine .

³ U tu grupu objekata, pored Narodne banke spada još samo objekat „Gradske štedionice“ iz 1929-32 godine, izgrađen u današnjoj ulici Branilaca grada, projektanta Mate Bajlona. Od ostalih sličnih realizacija treba spomenuti adaptaciju zgrade Zemaljske banke iz austrougarskog perioda na uglu Titove i Ferhadija ulice, koju je izvršio Mate Bajlon nakon oštećenja zgrade na početku II svjetskog rata 1941. godine. Od nerealiziranih projekata značajan je rad istaknutog graditelja moderne Franje Lovrenčića. Taj stvaralac je od sarajevskih arhitekata imao najviše realizacija banki i pošti, ali u drugim sredinama - Ljubljani i Beogradu. Između dva svjetska rata, u Sarajevu završava nerealizirani projekat Hipotekarne banke – Predrag Milošević. *Arhitektura u kraljevini Jugoslaviji (Sarajevo 1918-1941)*, Foča, Prosvjeta, 1997, str. 166.

⁴ Milošević Predrag, nav. dj., 1997, str. 165.

⁵ Zgrada Hipotekarne banke, građena 1929. godine, mada je dobila 1. nagradu na natječaju, po monumentalnoj kompoziciji, simetriji, statičnosti, primijenjenoj simbolici, čisti je produkt akademskog načina mišljenja, što je neočekivano za vrijeme nastanka. - Nedžad Kurto, *Sarajevo 1462 – 1992*, Sarajevo, Oko, 1997, str. 103.

beogradskog arhitekta Milana Zlokovića⁶ pobjeđuje na arhitektonskom konkursu⁷. Zlokovićev projekat je svojevremeno izazvao polemike i različite ocjene javnosti. O tome svjedoči i citat iz Odluke Velikog župana Sarajevske oblasti o podizanju zgrade „Glavne filijale državne Hipotekarne banke u Sarajevu“ iz maja 1929. godine: „Fasada projektovane zgrade ne odgovara okolini, osim toga glavna fasada sa Aleksandrove ulice⁸ daje dojam nepotpunosti, a naročito obzirom na atiku, koja je duga 50 m, a visine 4,75 m, a bez ikakve arhitekture. Risaliti ove fasade suviše istupaju ispred glavne fronte obzirom na njihovu dosta malu širinu. Istočna i zapadna fasada nije rđava u istom stilu, već daje utisak da su to dijelovi fasade od dva objekta. Sjeverna fasada koja će biti vidljiva iz Sokolske – Jeftanovića ulice⁹, veoma je skromna i usljed uključenih međuspratova, daje utisak fasade jedne zgrade, koja nema karaktera monumentalnosti“¹⁰.

Bez obzira na različita viđenja, za ovu historijsku građevinu se može reći da pripada arhitekturi koja je nastala pod uticajem moderne¹¹, mada je preko njenog pročelja navučen akademski ogrtač¹².

Milan Zloković pripada struji koja se kolokvijalno naziva „**Beogradska moderna**“, prema mjestu osnivanja grupe¹³.

U Beogradu je **12. novembra 1928. godine** osnovana je »Grupa arhitekata modernog pravca«, čiji su osnivači bili **Milan Zloković**, Branislav Kojić, Jan Dubovi i Dušan Babić. Grupa je osnovana da bi se putem izrade arhitektonskih projekata, njihovom realizacijom i javnim nastupima, **zalagala za principe moderne arhitekture**¹⁴.

---

⁶ Milan Zloković je rođen 1898, a umro je 1965. godine u Beogradu, gdje je i ostvario svoj stvaralački zenit. Taj stvaralac je pripadao „prvoj generaciji beogradskih modernista“ i bio je đak Visoke tehničke škole u Gracu i Tehničkog fakulteta u Beogradu, gdje je diplomirao 1921. godine. Nakon sticanja diplome, specijalizirao je na Visokoj umjetničkoj školi u Parizu. Krajem 1925. godine Milan Zloković je radio projekte malih željezničkih stanica na kojima se naziru elementi nove estetike. Iste godine, dobio je nagradu na konkursu za Jugoslovenski paviljon u Filadelfiji. Zloković se smatra zaslužnim za promjenu pravca razvoja beogradskog Arhitektonskog fakulteta, koji je u to vrijeme još uvijek njegovao tradiciju eklektičke klasicističke i srpsko-vizantijske arhitekture, prema modernoj arhitekturi. **Između 1930. i 1933.** Milan Zloković je gradio više stambenih zgrada i vila: Hipotekarna banka u Sarajevu; Hotel »Žiča« u Mataruškoj banji; Gradska kuća za porodicu Zaborski; Dom trgovačko-industrijske komore u Skoplju; Vezano za Sarajevo, 1937. godine je završio nerealizirano konkursno rješenje za konvikt "Narodne uzdanice". – Autorski tekst Slobodana Maldinija objavljen na oficijelnoj web stranici <http://maldini.wetpaint.com/page/beogradska+moderna> (29. 05. 2009).

⁷ Nedžad Kurto, nav. dj., 1997, str. 103.

⁸ Današnja Titova ulica

⁹ Današnja ulica Mehmeda Spahe

¹⁰ Dokument Arhiva BiH, signatura 2491/1929, list 24b - Milošević Predrag, nav. dj., 1997, str. 165.

¹¹ Milošević Predrag, nav. dj., 1997, str. 165.

¹² Milošević Predrag, nav. dj., 1997, str. 165.

¹³ Pioniri modernizma u srpskoj arhitekturi uglavnom su se školovali u klasičnim i konzervativnim sredinama, izuzev Nikole Dobrovića (1897-1967), koji se školovao u Pragu, u krugu učenika Ota Vagnera (1841-1918). U prvoj generaciji srpskih modernista, nalazili su se Nikola Dobrović, **Milan Zloković**, Branislav Kojić i Dragiša Brašovan (1887-1965). Direktnu vezu sa pokretom modernizma ostvarila je, međutim, tek druga generacija znatno mlađih arhitekata, koji su na arhitektonsku scenu stupili mnogo kasnije od svojih prethodnika (Milorad Pantović (1910-1986), Branko Petričić (1911-1984) i Jovan Krnić (1915-2001), koji su svi radili u ateljeu Le Korbizjea). - Autorski tekst Slobodana Maldinija objavljen na oficijelnoj web stranici <http://maldini.wetpaint.com/page/beogradska+moderna>, (29. 05. 2009).

¹⁴ U vrijeme svog najvećeg uspona, grupa je brojala osamnaest članova - Autorski tekst Slobodana Maldinija objavljen na oficijelnoj web stranici <http://maldini.wetpaint.com/page/beogradska+moderna> (29. 05. 2009).

U periodu prije osnivanja »Grupe arhitekata modernog pravca«, bilo je više pokušaja prenošenja evropskih uzora racionalističke arhitekture, putem uprošćavanja i ukidanja historijskih elemenata na arhitektonskim objektima, uvođenjem funkcionalističkih principa u arhitektonsko projektovanje i unošenjem racionalizacije u konstruktivni i kompozicioni sklop zgrada. Međutim, te pojave su bile prisutne u arhitekturi sporadično i izolovano, jer u to vrijeme nije postojao organizirani pokret putem kojeg bi karakteristični elementi, činioci modernog arhitektonskog projektovanja, bili predstavljeni stručnoj arhitektonskoj javnosti. **Kraj 1928. godine** se može smatrati trenutkom kada se **definitivno kristalizirao modernistički pokret**, prije svega osnivanjem »Grupe arhitekata modernog pravca«, a potom i individualnim radom snažnih arhitektonskih ličnosti¹⁵.

Zloković, radeći u konzervativnoj sredini, gubio je poslove zbog arhitektonskih opredjeljenja. U takvim uslovima stvaralac je bio prinuđen na kompromise suprotne sopstvenim profesionalnim ubjeđenjima, poštujući zahtjeve svojih naručilaca¹⁶. Iz tog razloga projektant radi i u drugim sredinama, poput Sarajeva, gdje je također prisiljen na određene kompromise¹⁷.

Godine **1932**, gradnja i opremanje objekta su u potpunosti završeni i od tada, pa do početka II svjetskog rata, objekat radi kao Glavna filijala državne Hipotekarne banke.

U periodu između dva svjetska rata, objekat je služio kao banka, ali je imao i stambenu funkciju, jer su na sjevernoj strani bili smješteni stanovi uposlenika¹⁸.

Objekat Hipotekarne banke tokom II svjetskog rata nije doživio značajnija oštećenja, a u njega je bila smještena Komanda njemačkih okupacionih snaga. Nakon završetka rata u objekat je smještena tadašnja **Narodna banka NR BiH**.

Nakon II svjetskog rata promijenjen je naziv objekta iz „Hipotekarna banka“ u „Narodna banka“. Desetak godina nakon završetka II svjetskog rata krajnji sjeverozapadni, odnosno sjeveroistočni dijelovi objekta su i dalje imali stambenu funkciju, ali nakon toga postaju funkcionalna jedinica Narodne banke.

Dana **27. avgusta 1955.** godine podignuta je spomen-ploča na objektu radi obilježavanja događaja koji se na tom mjestu odigrao pola vijeka ranije, dakle prije izgradnje historijske građevine. Dana **27. avgusta 1905. godine** održan je prvi javni radnički zbor na kome su radnici Sarajeva i BiH pod rukovodstvom Miće Sokolovića donijeli odluku o osnivanju glavnog radničkog saveza za BiH.

Krajem **pedesetih godina XX vijeka** izvršena je dogradnja sjevernog krila objekta prema ulici Mehmeda Spahe, gdje je smještena Služba društvenog knjigovodstva, koja se izdvaja iz Narodne banke prije 1964. godine¹⁹. Danas je u istom objektu smješteno Federalno ministarstvo finansija.

---

¹⁵Autorski tekst Slobodana Maldinija objavljen na oficijelnoj web stranici <http://maldini.wetpaint.com/page/beogradska+moderna> (29. 05. 2009).

¹⁶Autorski tekst Slobodana Maldinija objavljen na oficijelnoj web stranici <http://maldini.wetpaint.com/page/beogradska+moderna> (29. 05. 2009).

¹⁷ Na sličan način, Zloković je gotovo istovremeno, u periodu između 1930. i 1931. godine projektirao i rukovodio gradnjom zgrade »Opel«-a u Beogradu, koja sadrži davno prevaziđene dekorativne elemente karakteristične za prethodni stilski period u arhitekturi - Autorski tekst Slobodana Maldinija objavljen na oficijelnoj web stranici <http://maldini.wetpaint.com/page/beogradska+moderna> (29. 05. 2009).

¹⁸ Jedan od uposlenika Hipotekarne banke u periodu između dva svjetska rata je bio i Vladimir Perić Valter, narodni heroj poginuo aprila mjeseca 1945. godine, koji je značajan po tome što je postao sinonim otpora stanovnika Sarajeva okupatorskom režimu.

¹⁹ Svjedočenje nekadašnjih uposlenika SDK, Sarajevo 10.juni 2009. godine. Po istom izvoru, sedamdesetih godina XX vijeka izvršena je manja dogradnja objekta SDK prema unutrašnjem dvorištu. Danas je u tom objektu smješteno Federalno ministarstvo finansija.

Sedamdesetih godina je izvršena nova dogradnja sjevernog dijela objekta prema unutrašnjem dvorištu i tu su smješteni dodatni kancelarijski prostori²⁰.

U istom periodu, u unutrašnjosti južnog dijela objekta Narodne banke vršene su manje enterijerske prepravke, ali je originalna dispozicija prostora ostala ista. Radovi redovnog održavanja objekta bili su na zavidnom nivou, uključujući radove redovnog održavanja parkovske površine na sjeveru. Objekat je opremljen savremenom opremom (liftovi, alarm – uređaji) a sanitarni čvorovi su adaptirani savremenim potrebama.

Osamdesetih godina XX vijeka izvršena je nadogradnja čitave etaže historijske građevine Narodne banke koja je vidljiva iz unutrašnjeg dvorišta.

Tokom perioda 1992-95 u objektu se čuvaju predmeti od velike kulturno – historijske vrijednosti za Bosnu i Hercegovinu, poput sarajevske Hagade. Istovremeno su u objekat prebačeni ostaci arhive Republičkog zavoda za zaštitu kulturno – historijskih spomenika. Suterenske prostorije su služile i kao sklonište tokom granatiranja Sarajeva. Objekat je u tom periodu pogođen više puta iz artiljerijskih oružja, ali nisu zabilježena teža oštećenja.

Avgusta mjeseca 1997. godine osnovana je Centralna banka BiH koja je smještena u objekat.

Godine **2001.**²¹ izvršeni su restauratorski radovi na fasadi objekta na osnovu projekta sačinjenog od strane Kantonalnog zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa.

Godine **2005.** izvršena je izmjena vanjske i dijela unutrašnje stolarije i od tada do danas objekat gdje je smještena Centralna banka BiH redovno se održava.

2. Opis dobra

Historijska građevina **Narodna (Centralna) banka** u Sarajevu spada u red **objekata „banki i pošti“ izgrađenih u Sarajevu u periodu između dva svjetska rata.**

Tlocrtna osnova zgrade je približno pravougaonog oblika dimenzija 49,15m x 51,23m. **Južni i sjeverni dio objekta** zatvaraju **unutrašnje dvorište** dimenzija 23,40m x 12,50m.

Ukupne dimenzije **južnog dijela** iznose 49,15m x 35,73m, a dimenzije dograđenog **sjevernog dijela** iznose 47,55m x 15,50m.

Ukupna **visina** zgrade Narodne banke iznosi 22,35m, s tim da spratnost južnog dijela iznosi Suterren+P+2+Atika²², a spratnost sjevernog dijela iznosi Suterren+P+4+Potkrovlje.

Na krajnjoj sjevernoj strani, uz ulicu Mehmeda Spahe nalazi se uređena **parkovska površina** dimenzija 49,00m x 17,00m. U sklopu parka se nalazi izvorni kameni mobilijar, a u centralnom dijelu parka nalazi se pravougaona fontana dimenzija 9,00m x 6,00m, sa bronzanom skulpturom na betonskom postolju.

U centralnom dijelu prizemlja, **na južnoj strani** nalazi se **glavni ulaz** u objekat, odnosno portal ukupnih dimenzija 2,50 m x 3,25 m. Na krajnjim bočnim

---

²⁰ Snimak sadašnjeg stanja sjevernog dijela objekta gdje je smješteno Federalno ministarstvo finansija izrađen je decembra 2006. godine od strane firme MAK-INVEST.

²¹ Iste godine u jugozapadnom dijelu objekta zabilježen je požar, koji je brзом intervencijom lokaliziran, pa nije proizveo gotovo nikakve posljedice.

²² Atika je iznimno visoka (4,75m) i proteže se gotovo čitavim južnim pročeljem. Na mjestu atike, gdje se nalazio tavan sa ostavom, osamdesetih godina XX vijeka dograđena je etaža usmjerena prema unutrašnjem dvorištu. Visina dograđene etaže ne prelazi visinu atike, osim sjeverozapadnog dijela objekta koji je dodatno nadograđen u cilju smještanja tehničkih prostorija.

stranama se nalaze 2 ulaza istih dimenzija. Na **sjevernoj strani** se nalazi ulaz²³ u Federalno ministarstvo finansija.

Prizemlje objekta ima približno simetričnu tlocrtnu formu i sastoji se od ranije sagrađenog **južnog dijela** tlocrtnih dimenzija 49,15m x 35,73m i dograđenog **sjevernog dijela** jednostavnije tlocrtno kompozicije dimenzija 47,55m x 15,50m.

Prvu prostoriju **južnog dijela** predstavlja vjetrobran povezan s holom²⁴, kojim se pristupa bočnim **stubištima objekta** na jugozapadu i jugoistoku dimenzija 6,55m x 10,00m²⁵. Između vjetrobrana i oba stubišta smješteni su uredski prostori dimenzija 13,65m x 6,55m. Sjeverno u odnosu na oba bočna stubišta također su smješteni **uredski prostori**²⁶ dimenzija od po 12,62m x 19,93m²⁷. Između tih prostora, u centralnoj zoni, nalazi se **šalter sala** sa čekaonicom dimenzija 23,40m x 19,53m, a originalna visina u odnosu na kotu terena unutrašnjeg dvorišta iznosi 11,67. Odjeli koji su služili za smještaj šalterskih službenika, smješteni oko čekaonice odvojeni su staklenim pregradama iznad kojih se nalazi originalna kamena plastika. **Sjeverni dio objekta** je funkcionalno odvojen od južnog dijela. Ulaz dimenzija 1,60m x 2,20m se nalazi na sjevernoj strani, a u prizemnom dijelu se nalazi vjetrobran površine od 110m² u čijem sastavu se nalaze trokrake stepenice i dizalo. Na zapadnoj strani se nalazi restoran i kuhinja, a na istočnoj strani protokol i uredi Federalnog ministarstva finansija.

U **suterenu** dograđenog **sjevernog dijela** se nalazi arhiv, magazin, kotlovnica i garaža Federalnog ministarstva finansija koja je povezana sa unutrašnjim dvorištem.

Tlocrtno osnove **prvog i drugog sprata** objekta odgovaraju osnovama prizemlja, a u sjevernom dograđenom dijelu se nalazi jedna etaža više zbog razlika u visinama etaža. U **južnom dijelu** objekta ponavlja se osnovna prostorna dispozicija prizemlja: Široki hol postavljen u smjeru istok-zapad povezuje bočna stubišta na jugoistoku i jugozapadu, a između se nalaze administrativne prostorije usmjerene ka Titovoj ulici: **Velika sala** za sastanke dimenzija 14,00m x 6,50m. Tlocrtna osnova drugog sprata se razlikuje od tlocrtno osnove ispod po tome što se u centralnom dijelu pojavljuje savremeno opremljena konferencijska sala usmjerena ka unutrašnjem dvorištu dimenzija 9,20 m x 5,90m. Centralni dio prvog sprata zauzima vazdušni prostor šalter sale prizemlja.

Tavanski prostor, odnosno **atika južnog dijela** objekta, odgovara **četvrtoj etaži dograđenog dijela** na **sjeveru** gdje su smješteni isključivo uredski prostori. **Tavanski prostor** južnog dijela objekta je nadogradnjom iz druge polovine XX vijeka transformisan u **treću etažu**, čija je visina ujednačena sa atikom objekta na južnoj strani.

---

²³ Radi se o dograđenom dijelu objekta iz šezdesetih godina XX vijeka gdje je bila smještena „Služba društvenog knjigovodstva (SDK)“. Na objektu su se, prije dogradnje, sudeći po originalnim nacrtima, na sjevernoj strani nalazila 4 ulaza.

²⁴ Hol je postavljen u pravcu istok – zapad i njegove dimenzije iznose 4,20m x 47,00m.

²⁵ U sklopu stubišta se nalaze trokrake stepenice, a širina krakova iznosi 2,10m. Stubištem je ostvarena veza samo sa prvim i drugim spratom. Veza sa trećim spratom, odnosno prostorom koji je u prvobitnoj formi predstavljao atiku ostvareno je sporednim stepeništima, smještenim na sjeveroistočnoj, odnosno sjeverozapadnoj strani objekta

²⁶ U sklopu tih prostora se nalaze jednakokrake stepenice kojima se pristupa trezoru u suterenu, ali i prostorija koja je originalno imala funkciju *dnevnog trezora*, gdje je liftom prebacivan novac iz suterena u prizemlje.

²⁷ Na krajnjoj sjeverozapadnoj, odnosno sjeveroistočnoj strani istih prostora se nalaze **sporedna stubišta** dimenzija od po 12,62m x 6,03m koja povezuju prizemlje sa ostalim etažama iznad i suterenom.

Iznad treće etaže južnog dijela, na sjeverozapadu se nalaze **kotlovnice**. Južni dio objekta pokriven je prohodnim ravnim krovom.

U pogledu oblikovanja **fasada**, za stilski izraz zgrade Narodne banke se može reći da predstavlja ostvarenje **moderne**, bez obzira na primjese „*novog klasicizma 20. vijeka*”²⁸ na južnoj fasadi, čime je udovoljeno investitorovom poimanju „monumentalnosti”. Čiste fasadne plohe osnovni su činilac njene savremenosti, zajedno sa velikim prozorskim površinama, jasnim i efektnim masama rizalita, te neskriveno istaknutim dijelovima konstrukcije. Istočna i zapadna fasada u cjelosti odražavaju modernistički pristup. Modernost u pristupu arhitektonskom detalju, jasna je počev od obrade prozorskih otvora, pa do oblikovanja istaknutih polustubova²⁹. Južna fasada, kao i južni krajevi istočne i zapadne fasade imaju vanjsku obradu sa elementima *novog klasicizma XX vijeka*, dok su ostale fasade rađene čistim jezikom moderne.

Južna fasada usmjerena ka Titovoj ulici predstavlja strogo simetričnu i monumentalnu kompoziciju. Završna obrada fasade je kamena obloga, a u njoj osovini se nalaze kamene stepenice kojima se pristupa ulaznom portalu³⁰. Sa obje strane portala se nalaze po 3 prozorska otvora dimenzija 2,00m x 3,20m, koji su odijeljeni sa 6 polustubova širine 1,40 m, koji se protežu do kamene strehe koja se nalazi u visini drugog sprata. Ispod strehe, u nivou prvog i drugog sprata se nalazi niz od 7 prozorskih otvora koji oblikom odgovaraju prozorskim otvorima prizemlja. Simetričnost fasade naglašena je snažnim bočnim rizalitima, čija dužina iznosi 8,20m, a dubina istaka u odnosu na fasadu je 2,40m³¹. Čitavom dužinom južne fasade proteže se vanjski zid atike visine 4,75m.

Krajnji južni dijelovi Istočne i zapadne fasade, u oblikovnom smislu predstavljaju nastavak južne fasade, i također su obloženi kamenim pločama, a ponavljaju se karakteristični elementi kamene fasadne plastike. U nivou drugog sprata nalaze se 3 prozorska otvora koji oblikom i dimenzijama odgovaraju prozorskim otvorima sa istog nivoa južne fasade. U istoj osovini ispod se nalaze 3 polja dimenzija 1,90m x 1,30m ispunjena kamenom plastikom. Centralni dio fasade je malterisan i na njemu se nalaze po 4 prozorska otvora u nivoima prizemlja, prvog i drugog sprata, koji su istovjetni sa odgovarajućim prozorskim otvorima istih nivoa na južnoj fasadi. Događeni dio objekta uvučen je za 60cm u odnosu na ranije sagrađeni južni dio. Prizemlje sjevernog dograđenog dijela obloženo je nepravilnim kamenim pločama, dok je ostatak fasade omalterisan. Od prizemlja do četvrtog sprata su postavljene po dvije staklene stijenke s pet rastera dimenzija 2,00m x 3,20m. Na zapadnoj strani objekta nalazi se kolski ulaz u unutrašnje dvorište dimenzija 3,00m x 3,50m.

Sjeverna fasada dograđenog dijela objekta ima strogo simetričnu kompoziciju³², gdje se u nivou od prizemlja do četvrtog sprata nalaze nizovi od po 14

---

²⁸ Snježana Mutapčić, hist. umjetnosti, *Obnova i restauracija zgrade Centralne banke u Sarajevu*, Sarajevo, Mjesečne novine Centralne banke BiH, godina 4, broj 8, avgust 2001.

²⁹ Predrag Milošević, nav. dj., 1997, str. 165. i 166.

³⁰ Sa obje strane portala se nalazi po jedna bronzana skulptura visine 3,50 m, uključujući dvostruki kameni postament. „*Najveću izražajnost cijelom objektu daju bronzani kipovi pored glavnog ulaza uz koji su postavljene dvije stojeće figure muškarca i žene koji u podignutim rukama drže rasvjetna tijela*“ – Snježana Mutapčić, hist. umjetnosti, nav. dj., 2001.

³¹ Na oba rizalita, u nivou prizemlja se nalazi po jedan portal dimenzija 1,70m x 3,25m. Iznad se nalaze prozorski otvori koji oblikom i dimenzijama odgovaraju prozorima na osnovnoj ravni fasade. Iznad tih prozora se nalazi po jedan primjer kamene plastike dimenzija 2,00m x 1,50m.

³² Sudeći po originalnim nacrtima sjeverne fasade, i prije dogradnje sjeverna fasada je predstavljala simetričnu cjelinu, s tim da su se u centralnom dijelu nalazili otvori koji su oblikom i dimenzijama

prozora koji dimenzijama odgovaraju otvorima sa krajnjih sjevernih strana istočne i zapadne fasade. U nivou visokog prizemlja³³, u centralnom dijelu, se nalazi ulazna staklena stijenka dimenzija 5,50m x 3,10m, kojoj se pristupa parom bočnih jednakokrakih stepenica širine od 2,10m.

Svi dijelovi objekta su izvedeni u **armiranom betonu**.

Vanjska i unutrašnja stolarija južnog dijela je izvedena od hrastovog drveta.

Glavne stepenice su armiranobetonske i obložene su mermerom, a sporedne su kamene. Hodnici banke su obloženi mozaicima.

Debljina vanjskih fasadnih zidova originalnog dijela objekta iznosi 50 cm, a debljina istih zidova dograđenog dijela na sjeveru iznosi 45cm. Unutar objekta se nalaze nosivi i pregradni zidovi debljine od 45cm, 30cm, 25 cm, 20 cm i 12 cm. Debljina nosivih armiranobetonskih greda u oba dijela objekta je različita i kreće se u rasponu od 30 do 70 cm.

Svijetla visina suterena originalnog dijela objekta iznosi 3,00 m, prizemlja i prvog sprata 4,20 m, drugog sprata 3,90 m i trećeg sprata 2,70m. Svijetla visina čekaonice šalter sale u prizemlju iznosi 8,32 m. Svijetla visina etaža na sjeveroistoku, odnosno sjeverozapadu, koje su imale stambenu funkciju, iznosi 2,70m. Svijetla visina etaža dograđenog sjevernog dijela iznosi oko 3,00 m, a suterena 2,60 m.

Opis reljefa na fasadama i pokretne baštine

Od svoga utemeljenja do izgradnje zgrade na današnjem mjestu Centralne (bivše Narodne) banke, ova je institucija promijenila nekoliko funkcija, iako su sve ostale vezane isključivo za bankarske poslove. Naime, godine 1862, osnovana je Uprava fondova,³⁴ čija je osnovna djelatnost bila odobravanje povoljnih kredita za zemljoradnike, upravljanje državnim i javnim fondovima, te pupilnim i depozitnim kapitalima.

U narednim godinama, od 1898. do 1929., Uprava fondova nekoliko puta mijenja svoj naziv. Godine 1898. postaje bankarska ustanova, zatim Državna hipotekarna banka Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Zakonom iz 1922. godine), te naposljetku Državna banka Kraljevine Jugoslavije (Kraljevskim ukazom iz 1929. godine).

Nakon polaganja i posvećenja temelja (u koje je ugrađena spomen-povelja) za izgradnju današnje zgrade, Državna hipotekarna banka je 1930. godine raspisala javni natječaj za spoljnu i unutrašnju skulpturalnu obradu fasada. Godinu dana ranije, za izgradnju banke, prihvaćen je projekat arhitekta Milana Zlokovića, koji prema svojim stilskim karakteristikama njeguje obilježja moderne (jednostavna morfologija svedena na geometrijske oblike). Svjesno ili ne, odabir skulpturalne dekoracije na bočnoj i čeonim fasadama zgrade, raščlanio je mirnoću i suzdržanost monumentalnih ploha banke.

Od osam idejnih rješenja, koliko je pristiglo na natječaj, kao najuspješniji, izabran je rad Vladimira Zagorodnjika, scenografa Narodnog pozorišta u Beogradu. Zagorodnjik je bio zadužen izraditi osam reljefa za čeone i bočne fasade, od kojih su dva u funkciji nadprozornika (čeona fasada), a šest u funkciji parapeta (bočne fasade). Originalni reljefi izrađeni su u kamenu pješčaru (sive i žute boje), različitih

---

odgovarali otvorima sa južne fasade, a na bočnim stranama su se nalazili prozorski otvori koji su karakteristični za stambene objekte.

³³ Nivo prizemlja je uvučen za 1,50m u odnosu na etaže iznad.

³⁴ Ilustrirani zvanični almanah-kalendar Drinske banovine „narodno jedinstvo“ za 1930/31. godinu, Sarajevo, 1930, s. 225, Signatura: Arhiv Bosne i Hercegovine, P 279/1930 – 1931.

petrografskih³⁵ svojstava. Gipsani odljevi reljefa, u razmjeri 1:1 pohranjeni su u zgradi Centralne banke.³⁶

Neposredan uzor za oblikovanje reljefa, autor je pronašao u djelima grčke umjetnosti, oslanjajući se ponajprije na arhaisko kiparstvo (ukočenost, iako su figure u pokretu; istraživanje ljepote ljudskog tijela kroz naglašenu hipertrofiju muskulature, tzv. grčki profil).

Svojim stilom, ali i sadržajem izrađeni reljefi u potpunosti odgovaraju namjeni zgrade. Središtem kompozicije obično dominira jedan od motiva s izraženom simboličkom porukom (snop klasja, rog obilja, lađa, čekić i dlijeto, šestar i mapa, vojnički oklop, vaga, nit), a oko dominantnog motiva raspoređene su nage muške i ženske figure.

Čeona fasada:

1. Muški sjedeći akt, prikazan u profilu, oslonjen na stup, u lijevoj ruci drži dlijeto³⁷ a u desnoj čekić. U lijevom donjem uglu, ćirilničnim slovima uklesano je ime autora i godina nastanka: V. ZAGORODNJIK/1930.
2. Ženski sjedeći akt, prikazan u profilu, okrenut ka muškoj figuri. Žena je oslonjena na kapitel jonskog reda, u desnoj ruci držeći šestar³⁸, a u lijevoj mapu. U donjem desnom uglu nalazi se signatura: V. ZAGORODNJIK/1930.

Na bočnoj fasadi koja je okrenuta ka Dalmatinskoj ulici nalaze se tri reljefa:

1. Muški i ženski sjedeći akt koji vagaju robu, prikazani u profilu; središtem kompozicije dominira vaga³⁹, na čijoj je desnoj strani postavljen uteg, a na lijevoj poluge.
2. Muški sjedeći akt, prikazan u poluprofilu, u rukama drži raširenu nisku (nit).⁴⁰ U donjim uglovima kompozicije prikazane su grčke vaze (ojnohe i krater s volutama). Iznad kratera, u donjem desnom uglu kompozicije urezan je monogram autora.
3. Muški aktovi mladića i starca, prikazani u profilu; mladić je leđima okrenut starcu. Središtem kompozicije dominira model lađe⁴¹ punih jedara, kojeg starac drži u rukama. Mladić, desnom rukom pridržava sidro⁴², a u lijevoj, u najavljiivačkoj gesti, drži rog u koji puše.

Na drugoj bočnoj fasadi, također su postavljena tri reljefa:

---

³⁵ Petrografija se bavi proučavanjem mineraloškim, strukturnim i fizičko-mehaničkim karakteristikama stijena te načinom njihova pojavljivanja.

³⁶ Prema izvještaju Snježane Mutapčić načinjenom za Projekat restauracije fasada Centralne (Narodne) banke.

³⁷ Poput svakog oruđa koje siječe i dlijeto predočuje kozmički aktivni (muški) princip koji prodire u pasivni (ženski) princip i mijenja ga. Dlijeto kipara mijenja tako kamen. J. Chevalier, A. Gheerbrant. *Rječnik simbola*. Banja Luka, Romanov, 2003, str. 125.

³⁸ Prema Rječniku tema i simbola u umjetnosti, jedno od značenja šestara jeste da označava graditelja (arhitektu) ili umjetnika koji rukuje geometrijom i perspektivom. James Hall, *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*. Preveo Marko Grčić, Zagreb, Školska knjiga, 1998, str. 326.

³⁹ Prema *Rječniku simbola* Vaga je simbol pravednosti, mjere, opreznosti i ravnoteže, jer njezina funkcija odgovara vaganju djela. [...] Na društvenoj razini riječ je o amblemima upravne i vojne funkcije koji pripadaju kraljevskoj vlasti [...]. J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Rječnik simbola*, Banja Luka, Romanov, 2003, str. 735.

⁴⁰ Simbolizam niti bitno je simbolizam djelatnika koji sva stanja egzistencije povezuje međusobno i s njihovim počelom (Guénon). J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Rječnik simbola*, Banja Luka, Romanov, 2003, str. 431.

⁴¹ Lađa stvara predodžbu napora i izdržljivosti što ih iziskuje plovidba [...] Lađa je poput planete kojom upravlja čovjek kružeći oko središta – zemlje. Ona je slika života kojemu čovjek odabire središte i određuje mu smjer. J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Rječnik simbola*, Banja Luka, Romanov, 2003, str. 340.

⁴² Budući da lađu zadržava težinom, sidro je simbol stalnosti, izdržljivosti, smirenosti i vjernosti. J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Rječnik simbola*, Banja Luka, Romanov, 2003, str. 593.

1. Muški i ženski sjedeći akt, prikazani u poluprofilu. Središtem kompozicije dominira snop⁴³ klasja koga je muškarac pri dnu svezao čvrstim čvorem. Nasuprot njemu je žena koja u desnoj ruci drži srp kojim je klasje posječeno.
2. Muški sjedeći akt, prikazan frontalno. Muškarac u rukama pridržava rog obilja,⁴⁴ iz čijeg središta ispada različito voće (dinja, kruške, grožđe). Iznad otvora roga uklesan je monogram autora.
3. Muški i ženski sjedeći akt, prikazani u profilu. Kako se u središtu kompozicije nalazi prsni štit⁴⁵, moguće je pretpostaviti da su predmeti koje drže muškarac i žena dio vojničke opreme. Muškarac se oslanja na mač, a žena, u visoko podignutim rukama uzdiže kacigu.

Glavni ulaz u zgradu banke, flankiran je s dvije monumentalne figure muškarca i žene, postavljene na postament, također izrađene prema obrascu koji je primijenjen u oblikovanju reljefa (prenaglašena muskulatura).

Pored toga što imaju estetsku funkciju, ove figure imaju i funkcionalnu namjenu, jer u visoko uzdignutim rukama pridržavaju rasvjetna tijela. Na obje figure evidentiran je potpis autora s godinom nastanka i nazivom livnice koja je kipove izradila. Natpisi, različitog stepena očuvanosti, urezani su na istom mjestu (u postamentu s desne strane).

Naga figura žene ističe eleganciju ženskog tijela naglašenu tkaninom koja obavija njezina bedra i noge u blagom contrapostnom stavu. Ovakav tretman ljudske figure, iako nesimetričan, odaje prirodni, opušteni stav tijela. U postamentu, s desne strane nalazi se ćirilčni natpis: V. ZAGORODNJK/1931, a sasvim u dnu LIVENO U LIVNICI/„VOŽDOVAC“/BEOGRAD.

Sa druge strane, skladna muška figura, također u contrapostnom stavu, bedara prekrivenih životinjskim runom, odražava snagu, suzdržanost i muževnost. Za razliku od prethodnog, natpis, djelimično očuvan, sadrži ime i mjesto livnice: LIVNICA/„VOŽDOVAC“/BEOGRAD.

Iako nije pravni sljednik Narodne banke, Centralna banka je nakon osnivanja preuzela dio pokretnog inventara koga čine slike, skulpture, stare kase i ormari.

Slike:

Enver Krupić, *Vodenica na Kupi*, 1975, ulje na platnu, 99 x 124 cm, Sarajevo, Centralna banka Bosne i Hercegovine;

Mario Mikulić, *Dalmatinsko selo*, ulje na platnu, 65 x 73 cm, Sarajevo, Centralna banka Bosne i Hercegovine;

Mario Mikulić, *Čičci u vazi*, 1976, ulje na platnu, 66 x 59 cm, Sarajevo, Centralna banka Bosne i Hercegovine;

⁴³ Snop je simbol žetve, izobilja i blagostanja. [...] Svezani snop skupljenih stabljika – skup jednakih dijelova – simbolizira svodenje višestrukog na jedno, integraciju elementa u cjelinu, silu koja proističe iz sjedinjenja, te društvenu slogu. J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Rječnik simbola*, Banja Luka, Romanov, 2003, str. 614.

⁴⁴ U toku vremena rog izobilja postao je atributom, prije nego simbolom, darežljivosti, opće sreće, sretne prilike, marljivosti i razboritosti koje su u ishodištu obilja, nade i milosrđa, jeseni, godišnjeg doba plodova, pravednosti i gostoprimstva. J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Rječnik simbola*, Banja Luka, Romanov, 2003, str. 565.

⁴⁵ Štit možemo tumačiti kao atribut snage, pobjede, sumnje i čednosti.

Ismet Mujezinović, *Izgradnja Narodne banke*, ulje na platnu, 75 x 95 cm, Sarajevo, Centralna banka Bosne i Hercegovine;

Sergej Kolesnikoff, *Planinski predio s kolima koja vuku volovi*, ulje na platnu, Sarajevo, Centralna banka Bosne i Hercegovine;

Tolst. *Lađa*, 1959, ulje na platnu, 79 x 94 cm, Sarajevo, Centralna banka Bosne i Hercegovine;

Čaplje, 1983, ulje na platnu, 59 x 70 cm, Sarajevo, Centralna Banka Bosne i Hercegovine; u donjem desnom kutu ispod godine nastanka, nalazi se nečitka signatura autora.

Ostale slike, koje su ubilježene u inventarnu knjigu Centralne banke, novijeg su datuma (od 2000. do 2007. godine).

Ormari i kase koji su pripadali prvobitnom inventaru Uprave fondova, iz austrougarskog perioda, a koji se čuvaju u prostorijama Centralne banke, posebno su zanimljiv dio inventara imajući u vidu specifičan mehanizam otvaranja i zatvaranja:

- Stare kase istih su dimenzija (100 x 150 x 50 cm), izrađene od drveta, prefarbane različitim bojama; više ne služe prvobitnoj namijeni,
- Stari ormar, drvo, 210 x 145,5 x 65,5 cm; na lijevoj vratnici ormara, nalazi se naljepnica s upisanom 1901. godinom i štampanim natpisom: ERSTE ÖESTERR UNGAR/Fabrik Feuerscicherer Schränke/ Aus Imprägn. Holz In Eisen/von/R. TÁNCZOS, WIEN/ETABLIRT 1869/PATENTIRT IN ALLEN STAATEN/Öffentliche feuerprobe am 6. Juli 1885. mit günstigem Erfolge abgehalten/vor dem Magistrate der Haupt- und Residentzstadt Wien (Prvi Austrijanac, mađarskog porijekla/Fabrika ormara otpornih na vatru/od impregiriranog drveta i željeza/vlasnika R. TÁNCZOS-a iz Beča/osnovana 1869./patentirana u svim državama/Javna provjera otpornosti na vatru, s potvrđenim uspjehom, održana 6. jula 1885. ispred Uprave grada Beča); više ne služi prvobitnoj namijeni.

U ulaznom holu banke, godine 1953. uposlenici tadašnje Narodne banke podigli su bistu i spomen-ploču u sjećanje na Vladimira Perića – Valtera: OVU SPOMEN PLOČU PODIŽEMO/VLADIMIRU PERIĆU – VALTERU/NARODNOM HEROJU/BIV. SLUŽBENIKU OVE BANKE KOJI/JUNAČKI POGINU ZA OLSOBOĐENJE/NAŠEG GRADA, APRILA 1945. GODINE/SARAJEVO 6. IV. 1953. U potpisu, kolektiv Narodne banke.

U zaleđu banke, ispred ulaza u zgradu Ministarstva finansija i trezora nalazi se hortikulturno oblikovan prostor s fontanom. Na vrhu fontane postavljena je bronzana figura *Kupačice*, koja svojim stilom podsjeća na bronzane figure muškarca i žene na glavnom ulazu Centralne banke. Podaci o autoru, međutim, nisu sačuvani.

Neznani autor, *Kupačica*, 1930 (?), bronza, lijevano, Sarajevo, Centralna banka

Slobodnostojeća figura Kupačice izdignuta je na skulpturalno obrađeni postament. Snažnim zamahom ruku koje pridržavaju raspletenu, podignutu kosu, Kupačica otkriva svoje nago tijelo. Michelangelovski tretman ženskog tijela uz prenaglašenu, snažnu muskulaturu, poništava eleganciju.

3. Dosadašnja zakonska zaštita

Zgrada Narodne banke nalazi se na Privremenoj listi Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, pod rednim brojem 520.

Historijska građevina nalazi se i u sklopu ambijentalne cjeline ulice Maršala Tita u Sarajevu. Ta ambijentalna cjelina se nalazi u okviru „Gradske ambijentalne cjeline Sarajeva“ koja se na Privremenoj listi nalazi, pod rednim brojem 546.

Zgrada Narodne banke se nalazi i na „Listi evidentiranih, prethodno zaštićenih i zaštićenih nepokretnih spomenika kulture i prirodne baštine Kantona Sarajevo“ u sklopu tačke 2. – „Zgrada Hipotekarne banke (Centralna banka BiH)“, pododjeljak 6.1.03., pod naslovom „Objekti finansija (banke, štedionice...)“, odjeljak 6. „Javni objekti“. Zgrada Narodne banke na ovoj listi je evidentirana, ali nije upisana u registar spomenika kulture.

4. Istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi

Od izgradnje Hipotekarne banke u Sarajevu, 1929. godine, pa do početka II svjetskog rata vršeni su isključivo radovi redovnog održavanja objekta. Tokom II svjetskog rata nisu zabilježena veća oštećenja, pa nije bilo potrebe za većim intervencijama na objektu.

Godine 2001. izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na plastici pod nadzorom Kantonalnog zavoda za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa. Izvođač radova je bilo preduzeće „Raming-gradnja“ doo Sarajevo. Projekat je izrađen pod rukovodstvom uposlenica Kantonalnog zavoda za zaštitu kulturno-historijskog naslijeđa Nermine Mujezinović i Snježane Mutapčić. Angažovan je bio i profesionalni kipar – restaurator Esad Vesković. Najteža oštećenja su bila zabilježena na kamenoj plastici južnog pročelja i na vanjskom stepeništu na jugoistoku. S obzirom da je kamenolom iz kojeg je korišten kamen za izradu fasada zatvoren, napravljena je smjesa koja odgovara strukturi materijala od koje su napravljene reljefi na fasadi⁴⁶. Pored konzervatorsko-restauratorskih radova, izvršeni su i radovi redovnog održavanja ostatka fasada, uključujući i sjeverno dograđeno krilo.

Godine 2005. izvršeni su radovi izmjene kompletne vanjske stolarije originalnog dijela objekta Narodne banke⁴⁷. Tom prilikom su uklonjeni originalni dijelovi stolarije i zamijenjeni su savremenim prozorima i vratima. Originalni mehanizmi namijenjeni otvaranju i zatvaranju teških prozorskih otvora pomoću olovnihih utega zamijenjeni su standardnim savremenim mehanizmima. Tokom prve decenije XX vijeka izvršen je čitav niz enterijerskih zahvata, od pregradnji prostora radi stvaranja funkcionalnijeg radnog prostora, do savremenog opremanja toaleta, s tim da te intervencije ne ugrožavaju autentičnost historijske građevine.

5. Sadašnje stanje dobra

---

⁴⁶ Snježana Mutapčić, hist. umjetnosti, nav. dj., 2001.

⁴⁷ Nekoliko godina ranije, djelimično je izvršena izmjena unutrašnje stolarije i postavljene su dodatne stolarske pozicije u prizemlju.

Objekat Narodne (Centralne) banke u Sarajevu se nalazi u dobrom stanju što je posljedica redovnog održavanja objekta .

Objekat danas ima veliku dokumentarnu vrijednost, s obzirom na očuvanost arhitektonskih elemenata, kamene plastike i skulpturalnih elemenata. U unutrašnjosti objekta su očuvani enterijerski elementi, kao što su mozaici i keramika⁴⁸ na podovima, kamena gazišta stepeništa, unutrašnja stolarija i drugo. U objektu su pohranjene numizmatičke zbirke, umjetničke slike i drugi predmeti.

Autentičnost objekta nije bitno umanjena i pored činjenice da je izvršena izmjena vanjske stolarije, kojom prilikom su uništeni originalni mehanizmi otvaranja i zatvaranja prozora.

6. Specifični rizici

Ne postoje izraziti specifični rizici vezani za objekat Narodne banke u Sarajevu.

III - ZAKLJUČAK

Primjenjujući Kriterije za donošenje odluke o proglašenju dobra nacionalnim spomenikom ("Službeni glasnik BiH" br.33/02 i 15/03), Komisija je donijela odluku kao u dispozitivu. Odluka je zasnovana na sljedećim kriterijima:

A.Vremensko određenje

Dobra nastala od prahistorije do 1960. godine

C.Umjetnička i estetska vrijednost

- i.Kvalitet obrade,
- ii.Kvalitet materijala,
- iii.Proporcije,
- iv.Kompozicija,
- v.Vrijednost detalja.

D.Čitljivost (dokumentarna, naučna, obrazovna vrijednost)

- iii.Djelo značajnog umjetnika ili graditelja,

F.Ambijentalna vrijednost

- i. Odnos oblika prema ostalim dijelovima cjeline,
- ii. Značenje u strukturi i slici grada,
- iii. Objekat ili grupa objekata je dio cjeline ili područja

G. Izvornost

- i. Oblik i dizajn,
- ii. Materijal i sadržaj,
- iii. Namjena i upotreba,
- v. Položaj i smještaj u prostoru

---

⁴⁸Dio izvorne keramike u objektu Narodne banke (crne i bijele pločice dimenzija 10cm x 10cm) je identičan izvornoj keramici u Damića kući u Radićevoj ulici u Sarajevu, izgrađenoj 1926. godine - Odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika o proglašenju historijske građevine – kuće Damić u Radićevoj ulici broj 10 u Sarajevu nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine, na sjednici Komisije održanoj od 12. do 18. maja 2009. godine u Sarajevu.

H. Jedinstvenost i reprezentativnost

- i. Jedinstven ili rijedak primjerak određenog tipa ili stila,

I. Cjelovitost

- i. Fizička cjelovitost (kompaktnost),
- ii. Homogenost,
- iii. Zaokruženost (kompletnost).

Sastavni dio ove odluke su:

-Imovinsko-vlasnička dokumentacija

- kopija katastarskog plana, k.č. 1766/1, 1766/2 i 1767, k.o. Sarajevo XXXIX (novi premjer), razmjera 1:500 (stari premjer k.č. br. 108, 268 i 345, k.o. Sarajevo XXXIX), izdata od strane Službe za imovinsko-pravne, geodetske poslove i katastar Općine Centar, 02. juna mjeseca 2009. godine.

- Zemljišno-knjižni izvadak za zemljišne parcele br. 108, 268 i 345, k.o. Sarajevo, mahala XXXIX, broj z.k. uloška 130 i 182 (stari premjer), Nar. br. 02-36-9/09-65 izdao 18.06.2009. godine Zemljišno-knjižni ured Općinskog suda u Sarajevu, Kanton Sarajevo, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

-Dokumentacija o prethodnoj zaštiti dobra

- Privremena lista Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, gdje se Zgrada Narodne banke nalazi pod rednim brojem 520 i u sklopu ambijentalne cjeline ulice Maršala Tita koja se nalazi u okviru „Gradske ambijentalne cjeline Sarajeva“, pod rednim brojem 546.

- „Lista evidentiranih, prethodno zaštićenih i zaštićenih nepokretnih spomenika kulture i prirodne baštine Kantona Sarajevo“ - tačka 2. – „Zgrada Hipotekarne banke (Centralna banka BiH)“, pododjeljak 6.1.03., pod naslovom „Objekti finansija (banke, štedionice...)“, odjeljak 6. „Javni objekti“. Zgrada Narodne banke na ovoj listi je evidentirana, ali nije upisana u registar spomenika kulture.

-Fotodokumentacija

- Fotografije promjene vanjske stolarije na zgradi Narodne (Centralne) banke iz perioda 01. juli – 22 oktobar 2005. godine, iz privatne arhive arh. Adija Ćorovića (fotografisano digitalnim fotoaparatom Di MAGE X21 i HP PhotoSmart R507 (V01.00)

- Fotografije postojećeg stanja zgrade Narodne (Centralne) banke iz perioda 01. juni – 27. juli 2009. godine. Fotografisao arh. Adi Ćorović (fotografisano digitalnim fotoaparatom Sony DSC – H10

-Tehnička dokumentacija

- Tehnički nacrti iz 1929. godine tlocrta, presjeka i fasada Narodne (Centralne) banke, snimljeni u Kantonalnom zavodu za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo dana 05. septembra 2008. godine i 03. juna 2009. godine

Korištena literatura

1997. Milošević, Predrag. *Arhitektura u kraljevini Jugoslaviji (Sarajevo 1918-1941)*, Foča, Prosvjeta, 1997.
1997. Kurto, Nedžad, *Sarajevo 1462 – 1992*, Sarajevo, Oko, 1997.
2001. Mutapčić, Snježana - hist. umjetnosti, *Obnova i restauracija zgrade Centralne banke u Sarajevu*, Sarajevo, Mjesečne novine Centralne banke BiH, godina 4, broj 8, avgust 2001. godine.
2008. Odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika o proglašenju *Historijske građevine – Zgrade Penzionog fonda (zgrada na uglu ulica Maršala Tita i Hume) u Sarajevu* nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj od 26. maja do 02. juna 2008. godine u Sarajevu.
2009. Odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika o proglašenju *Historijske građevine – Zgrade Društva Crvenog krsta u Sarajevu* nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj od 10. 03. do 15. 03. 2009. godine u Sarajevu.
2009. Odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika o proglašenju *historijske građevine – Kuće Damić u Radićevoj ulici broj 10 u Sarajevu* nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine, na sjednici Komisije održanoj od 12. do 18. maja 2009. godine u Sarajevu.
2009. Arhivska građa Kantonalnog zavoda za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo, Sarajevo, 03. juni 2009. godine,
2009. Maldini, Slobodan. *Beogradska moderna*. Beograd, <http://maldini.wetpaint.com/page/beogradska+moderna>, 29. 05. 2009.